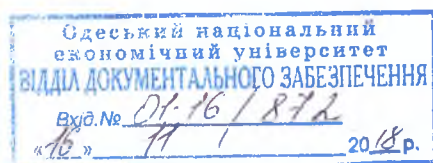

До спеціалізованої вченої ради Д 41.055.01

Одеського національного
економічного університету

Міністерства освіти і науки України

ВІДЗИВ

офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Бодрова Володимира Григоровича на дисертаційну роботу
Шатненко Катерини Олегівни «Індустріалізація як форма оновлення промислового
капіталу», представлену до спеціалізованої
вченої ради Д41.055.01 в Одеському національному економічному університеті
на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з програмами, планами, темами. Сучасна трансформація та модернізація економічних систем характеризується посиленням неоіндустріальної динаміки розвитку. Усвідомлення цього тренду у якості ключового аспекту економічного зростання зумовило виникнення нових підходів до промислової політики, що проявилось у створенні різноманітних національних та регіональних програм стимулювання розвитку промислового сектору, посилення конкурентних позицій країн на світових ринках. Нагальна потреба у таких підходах зумовлена повільними темпами економічного зростання розвинених країн, які перемістили свої виробничі потужності до менш розвинених країн. Дана обставина свідчить про визнання високотехнологічного промислового виробництва в якості основи сталого й водночас випереджального економічного зростання, що і викликає об'єктивну необхідність у ґрунтовному теоретичному переосмисленні наявних індустріально-структурних зрушень в сучасних економічних системах.

Соціальні та економічні перетворення нерозривно пов'язані з емерджентними метаморфозами, що відбуваються у промисловому виробництві і виступа-

ють чинниками, що визначають запуск маховику неоіндустріальної динаміки. Не має жодних сумнівів, що неоіндустріальний розвиток сучасних макроекономічних систем не можна традиційно інтерпретувати як явище лінійного характеру. Надзвичайна складність і суперечливість розгортання процесів нової індустріалізації, їх емерджентність, фрактальність, мультистаціонарність являються невід'ємними атрибутами неоіндустріальної динаміки глибоко інтегрованої у глобальний світ національної економіки постмодерну.

Нажаль, період ринкових реформ в Україні, заснованих на ідеях ринкового фундаменталізму, лібералізації господарських відносин та мінімізації ролі держави в економіці, істотно відбився на функціонуванні й розвитку її промислового сектора. Обраний шлях ринкових перетворень у промисловості привів до появи й закріплення низки негативних тенденцій, критичного відставання України від країн з розвинутою індустрією. Відбувається масштабна структурна деградація, деіндустріалізація, деінтелектуалізація країни з одночасним розширенням частки неефективних низькотехнологічних енерго- і ресурсномістких виробництв і фактичною втратою цілих галузей, насамперед, тих, що мають інвестиційне (машинобудування) і соціальне (легка промисловість) значення. Відчутно скоротилися абсолютні обсяги випуску й продажів основних видів промислової продукції. Присутність вітчизняної промисловості на зовнішніх ринках відзначається тільки в сировинних і низькотехнологічних сегментах.

Все це є прямим результатом нехтування специфікою функціонування промислового капіталу в економіці емерджентного типу, неефективної промислової політики, що проводилась в Україні. Причини її дисфункції численні й різноманітні, пов'язані як з невірними обраними концептуальними підходами, так і з організаційно-управлінськими проблемами реалізації. У зв'язку із цим перед Україною постала вкрай гостра проблема розробки й реалізації такої промислової політики, яка була б здатна призупинити тенденцію до деіндустріалізації і відповісти не тільки на зовнішні виклики сучасного розвитку світової економіки, наростаючі воєнно-політичні загрози, небезпеку технологічної залежності країни, але й розв'язати внутрішні соціально-економічні суперечності.

Запропонований у представленій до розгляду дисертації аналіз сучасних проблем індустріального розвитку з позицій функціонування промислового капіталу дозволяє уникнути фрагментарності дослідження, отримати більш глибоке розуміння об'єктивних явищ і процесів. У дисертації ґрунтовно досліджені шляхи вирішення зазначених проблем завдяки індустріалізації, що представлена як форма оновлення промислового капіталу. Її результатом є становлення промислового капіталу, спроможного до інноваційного розвитку і прориву до гідної частки світового валового доходу.

Дисертаційне дослідження проведене відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри загальної економічної теорії та економічної політики Одеського національного економічного університету. Деякі положення праці висвітлено у межах теми «Дослідження змісту і форм розвитку економічних відносин в національній економіці на прикладі України» (ДР № 0113U000654), в яких розкривається проблема міжнародного поділу праці та місце України у цьому процесі. Також обґрунтовано зміну сировинної спеціалізації країни на основі аналізу моделей міжнародної торгівлі.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Ознайомлення із змістом дисертації та автореферату, основними науковими працями дисертанта дозволяє стверджувати, що представлена до розгляду робота є цілісним, завершеним дослідженням з виваженою і логічно побудованою структурою, що сприяє усебічному й послідовному розкриттю питань розробки та обґрунтування засад стратегії розвитку промислового капіталу в національній економіці, ідентифікації моделі та засобів державної політики її індустріально-структурної модернізації. Достовірність і обґрунтованість сформульованих у дисертації положень, висновків і пропозицій базуються на використанні основних методів наукового пізнання й підтверджується їх апробацією у формі наукових розробок автора для органів влади, його публікаціями у провідних фахових вітчизняних та зарубіжних виданнях, доповідями на наукових конференціях національного і міжнародного рівня. Теоретичну основу дослідження складає критичний аналіз фундаментальних праць з

теорій економічного розвитку, функціонування промислового капіталу, стратегування промислової політики. Методологічною основою дослідження є діалектичний і системний підходи, згідно з якими процеси, що характеризують особливості розвитку промислового капіталу в умовах індустріалізації, проаналізовано у тісному взаємозв'язку і взаємозумовленості. Сформульовані завдання дисертації направлені на визначення характеристик розвитку промислового капіталу під час індустріалізації, особливостей його технологічної та галузевої структурної зміни, дослідження специфічних рис індустріалізації, які визначаються конкретно-історичними умовами розвитку країни, окреслення сучасних тенденцій індустріалізації, а також аналіз функціонування вітчизняного промислового капіталу та встановлення перспектив його оновлення.

Висновки та результати дисертаційної праці відповідають поставленим завданням. Обсяг та структура дослідження є достатніми для обґрунтування отриманих положень. Стиль викладу наукових положень та рекомендацій відрізняється логічністю та забезпечує доступність сприйняття. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дослідженні, належним чином аргументовані. Вони стали логічним завершенням проведеного здобувачем наукового пошуку розв'язання проблем згідно з поставленою метою і завданнями дослідження.

Новизна наукових положень і результатів, одержаних особисто здобувачем та поданих на захист. Дисертація вирішує важливу теоретичну і практичну проблему у частині формування науково обґрунтованої стратегії розвитку промислового капіталу, виходячи з необхідності задоволення внутрішніх споживчих і соціальних потреб населення, а також інвестиційного попиту суб'єктів господарювання, з урахуванням основних трендів і перспектив світової промисловості та зважаючи на внутрішні ризики й обмеження для виробництва в Україні. Наукову новизну представляють наступні висновки, пропозиції та узагальнення концептуально-теоретичного, методологічного і теоретико-прикладного характеру:

- інтегральний характер проведеного дослідження позначений оптимальним поєднанням теоретичного та історико-генетичного аналізу індустріалізації у тісній прив'язці до функціонування і розвитку промислового капіталу;

- безперечною заслугою автора є сформульоване у дисертації важливе теоретичне положення щодо визначення індустріалізації як закономірного, циклічного, періодично повторюваного процесу в основі якого лежить виникнення «радикальних інновацій», принцип інноваційного розвитку промислового капіталу;
- на основі застосування концепції міжгалузевих зв'язків було показано, що індустріалізація може розглядатися як оновлення усіх галузей промислового капіталу, що дозволяє здійснювати комплексний підхід до дослідження розвитку промислового капіталу;
- актуалізована проблема морального зносу, вирішення якої у сучасних умовах не просто сприяє уникненню технологічної відсталості країни, але й виступає умовою для індивідуального відтворення капіталу;
- поглиблено дослідження неефективності структури національної економіки за допомогою застосування структуралістського підходу, на основі якого доведена нерівнозначність умов зовнішньої торгівлі для вітчизняної економіки внаслідок її аграрно-сировинної спеціалізації, що закріплює імпортну залежність країни;
- показано, що рекомендації для здійснення політики неоіндустріалізації можуть виявитися дієвими лише за умов сприятливого інституціонального середовища;
- розширено бачення пріоритетності галузевих перетворень, визначена важливість машинобудівної галузі, яка має найбільший потенціал для продукування інновацій, а також дозволяє забезпечити технологічну базу функціонування промислового капіталу;
- запропоновано стратегію індустріалізації, у якій визначено заходи, що сприяють структурним змінам та створюють умови для розширеного відтворення промислового капіталу на основі інновацій.

Теоретичне та практичне значення роботи, використання результатів дослідження. Сформульовані та обґрунтовані в дисертації Шатненко К.О. наукові положення і висновки розвивають економічну теорію у частині розкриття особливостей оновлення промислового капіталу в умовах індустріалізації, закладення основ відповідної стратегії його розвитку і розроблення адекватної інституцій-

ному середовищу та етапу економічних трансформацій державної політики індустріально-структурних зрушень. Виявлені проблемні моменти можуть слугувати базою для подальших наукових досліджень.

Висновки та рекомендації дисертаційної праці є значущими для запровадження стратегії нової індустріалізації, а також для формування промислової політики в Україні. Головні теоретичні положення дисертації використовуються у навчальному процесі Одеського національного економічного університету при викладанні дисциплін «Загальна економічна теорія», «Макроекономіка», «Нова економіка» для студентів, що здобувають освітній ступінь «бакалавр» (довідка № 01-10/973 від 18.06.2018 р.). Розробки автора виявилися корисними для Департаменту економічного розвитку Одеської міської ради при підготовці проекту Стратегії економічного та соціального розвитку міста Одеси до 2022 року (довідка № 1488/01-41/01 від 21.08.2018 р.); Помічнянської міської ради Добровеличківського району Кіровоградської області при розробці Програми соціально-економічного розвитку Помічнянської об'єднаної територіальної громади на 2019 рік (довідка № 01-25/82/2 від 24.07.2018 р.); ПАТ Одеського кабельного заводу «Одескабель» при формуванні амортизаційної політики підприємства (довідка № 49/1 від 03.08.2018 р.).

Результати дисертаційного дослідження було апробовано на восьми науково-практичних конференціях всеукраїнського та міжнародного рівнів в Одесі, Києві, Ужгороді, Дніпрі та Львові.

Публікації основних результатів дослідження, відповідність автореферату змісту дисертації та рівень їх викладення. Основні теоретичні положення та висновки опубліковано у 15 наукових працях загальним обсягом 6,8 д. а.: 1 розділ у колективній монографії, 5 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у зарубіжному науковому виданні, а також 8 публікацій – тези доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Ознайомлення із змістом автореферату свідчить про його відповідність за змістом та структурою матеріалу, викладеному у дисертації. Основні пункти наукової новизни достатньою мірою розкриті, а також обґрунтовані висновки та ре-

комендації.

Тема і зміст дисертаційної роботи відповідають паспорту спеціальності 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки.

Дискусійні положення та зауваження. Позитивно оцінюючи отримані здобувачем результати дослідження, які свідчать про власний внесок його автора в науку, необхідно відзначити дискусійні положення, окремі недоліки та зауваження до роботи:

1. У вступі і першому розділі поряд з класичним надбанням та працями кейнсіанців не завадило б об'ємніше окреслити внесок в теорію індустріалізації, розвитку промислового капіталу представників неокласичної школи в особі Р.Солоу, У.Свена, економіки пропозиції, неокейнсіанців О. Домара, Е.Хансена, Дж.Хікса і, особливо, інституціоналістів, починаючи з Т.Веблена з його протиставленням фінансового і промислового капіталу, Дж.Коммонза з концепцією індустріальної організації - і до сучасних теоретиків неоінституціоналізму, тим більше, що в подальшому за текстом автор посилається на Р.Арона, Д.Норта, У.Ростоу, Дж. Гелбрейта і структуралістів.

2. У дослідженні автором розкривається роль корпорацій, в т.ч. транснаціональних, для розвитку промислового капіталу. Проте з аналізу випало визначення ролі малих та середніх підприємств. При цьому варто зазначити, що ці підприємства поживляють конкурентне середовище, забезпечують зростання споживчого попиту, оскільки виступають джерелом робочих місць, акумулюють додаткові ресурси і заповнюють виробничі ніші, в яких незацікавлені ТНК.

3. Потребує додаткових роз'яснень та уточнень, за яким критерієм автор у розд.2 виділяє три моделі індустріалізації – ринкову (розвинені країни), радянську (очевидно центрально-керовану) і наздоганяючого типу. Парною для останньої є модель випереджального розвитку або консервативна. Наздоганяючий тип може цілком корелюватися як з ринковим, так і центрально-керованим механізмами координації, відмінність лише в задіяних інструментах державної підтримки, стимулювання процесів індустріалізації інструментами, адекватними ринку чи неринковими.

4. Другий розділ дисертації містить положення про важливість потужного попиту для розвитку промислового капіталу під час індустріалізації, при цьому слушно зазначається, що ключову роль відіграє внутрішній попит країни. Але у роботі загалом бракує дослідження стану саме українського внутрішнього ринку, який, між іншим, виступає суттєвим обмежуючим фактором для прогресивного розвитку вітчизняного промислового капіталу.

5. Теоретичне обґрунтування дисертанткою необхідності зміни аграрно-сировинної спеціалізації національної економіки значно виграло б при доповненні конкретними рекомендаціями щодо визначення місця України на регіональному та світовому ринках. Дана проблема є особливо важливою з огляду на інтеграцію країни до європейського економічного простору.

6. Визначена у науковій новизні проблема морального зносу для відтворення промислового капіталу не набула достатньо ґрунтовного висвітлення. На нашу думку, варто було б проаналізувати шляхи вирішення цієї проблеми розвиненими країнами на основі діючих нормативно-правових актів.

7. У параграфі 3.1 автором доводиться теза щодо низької спроможності слаборозвинених країн «відстоювати свої інтереси в міжнародних інституціях»(с.141). На наш погляд, це – банальна констатація, яка не потребує якихось особливих аргументів. Неоіндустріалізація у параграфі 3.2 взагалі чомусь пов'язується з слаборозвиненими країнами, а реіндустріалізація – з високорозвиненими.

8. В цілому правильний висновок щодо перспективних інструментів оновлення промислового капіталу у параграфі 3.3 обмежується необхідністю забезпечення дії лише ринкового механізму, який стимулює таке оновлення (с.186). Натомість, більш перспективним, з нашої точки зору, має бути запровадження цілеспрямованої промислової політики, особливо в умовах відродження трендів протекціонізму, економічного націоналізму, навіть, у політиці розвинених країн та потужних інтеграційних угруповань, тим більше, що автор значну увагу приділяє формуванню національної інноваційної системи, політиці прискореної амортизації тощо.

9. Загалом більше уваги варто було приділити таким характерним ознаками

сучасного індустріального розвитку, як нова індустріалізація, 4-а промислова революція і відповідним змінам в структурі функціонування промислового капіталу.

10. Дослідження проблем інтеграції вітчизняного промислового капіталу до світового ринку можна доповнити висвітленням шляхів гармонізації його характеристик з вимогами норм ЄС у сфері технічного регулювання та контролю якості продукції. Адже зміна спеціалізації економіки з сировинної на більш наукоємну продукцію має враховувати перспективу виходу вітчизняних товаровиробників на зовнішні ринки.

Слід наголосити, що викладені вище зауваження носять дискусійний характер і не впливають на загальну високу позитивну оцінку проведеного дисертаційного дослідження, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів.

Загальні висновки та оцінка дисертації щодо її відповідності чинним вимогам

Дисертаційна робота Шатненко Катерини Олегівни «Індустріалізація як форма оновлення промислового капіталу» є завершеним, самостійним науковим дослідженням, яке має теоретичне та практичне значення і характеризується науковою новизною. У дисертації отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливу актуальну теоретичну і практичну проблему національної економіки – обґрунтування і формування на основі досліджених особливостей індустріалізації як форми оновлення промислового капіталу теоретичних засад національної стратегії індустріального розвитку з урахуванням специфіки сучасного вітчизняного промислового капіталу. Автору вдалося виконати поставлені завдання, всебічно вивчити досліджуваний об'єкт і досягти поставленої мети. Результати дослідження достатньо обґрунтовані та викладені у висновках, а положення наукової новизни мають достовірний і новаторський характер.

За змістом, структурою й оформленням дисертація «Індустріалізація як форма оновлення промислового капіталу» виконана на високому теоретико-методологічному рівні, повністю відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 і 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету

Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. зі змінами та доповненнями, а її автор – Шатненко Катерина Олегівна, заслуговує на присудження ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки.

Офіційний опонент:

професор кафедри економіки підприємства
Університету державної фіскальної служби України,
доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

В.Г. Бодров

12.11.2018 р.

